

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal
ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X
December / Aralık 2019, 23 (3): 1279-1292

Kültürel Din Pedagojisi*

Cultural Religion Pedagogy

Muhiddin Okumuşlar

Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı
Prof. Dr., Necmettin Erbakan University, Faculty of Theology, Dep. of Religious Education
Konya, Turkey
muhiddinokumuslar@gmail.com
orcid.org/0000-0002-6902-8242

Sümeýra Bilecik

Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Din Bilimleri Anabilim Dalı
Assistant Professor, Selçuk University, Faculty of Islamic Sciences, Dep. of Religious Sciences
Konya, Turkey
sumeyrabilecik@gmail.com
orcid.org/0000-0001-8351-6923

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

* Bu makale 26.10.2017-28.10.2017 tarihleri arasında gerçekleştirilen 1. Din Eğitimi Kongresi'nde sözlü olarak sunulan "Din ve Kültürel Pedagoji" başlıklı tebliğden genişletilerek hazırlanmıştır./ This article was prepared by expanding the paper titled "Religion and Cultural Pedagogy" which was presented at the 1st Religious Education Congress on 26.10.2017-28.10.2017.

Received / Geliş Tarihi: 10 July /Temmuz 2019

Accepted / Kabul Tarihi: 07 October /Ekim 2019

Published / Yayın Tarihi: 15 December / Aralık 2019

Pub Date Season / Yayın Sezonu: Aralık /December

Volume / Cilt: 23 **Issue / Sayı:** 3 **Pages / Sayfa:** 1279-1292

Cite as / Atıf: Okumuşlar, Muhiddin. Bilecik, Sümeýra. "Cultural Religion Pedagogy [Kültürel Din Pedagojisi]". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 23/3 (December 2019): 1279-1292.

<https://doi.org/10.18505/cuid.589992>

Cultural Religion Pedagogy

Abstract: Many factors like the structure of the society, political conditions, and social structure of a country are useful in determining pedagogical approaches. One of them is culture, which is influential on the way of life of the individual, as well as thinking and learning styles. This requires the examination of the relationship between culture and pedagogy. It is possible to discuss cultural, multicultural, and intercultural pedagogical approaches regarding the relationship between pedagogy and culture. The socio-political agenda of a country is the thing that defines the pedagogy-culture association and acts as a mediator for this association and its reflections on the applied educational systems. In this regard, the interpretation of the cultural-pedagogical concerning the educational philosophies of countries becomes more necessary. Since culture affects general pedagogy, naturally, it also affects religious pedagogy. Besides, the importance of the phenomenon of cultural-religious pedagogy becomes visible when considering the inseparable integrity of culture and religion. This study aims to make a start to develop a more effective religious pedagogy by interpreting the association between culture and religious pedagogy in Turkey. For this purpose, it introduces the cultural pedagogy and cultural-religious pedagogy concepts, and then, addresses the main issues in developing cultural-religious pedagogy in Turkey.

Summary: Currently, it is seen that many societies are changing and becoming open societies. Education in free societies is not an indoctrination activity. This situation requires that appropriate pedagogies are developed in education by considering all ideas, beliefs, and cultures related. When the fact that the multicultural structure is seen in many societies with the effect of globalization is found, the reflections of ethnic, religious, and cultural diversity on education have been considered, which have given birth to the need for cultural pedagogy.

When the integrity of religion and culture is considered, it is possible to argue that the effect of culture should be regarded as in religious pedagogy. However, when a cultural-religious pedagogy is a matter, there are questions awaiting answers as follows: (a) whether the religion that exists in the definition of religious pedagogy is to be considered as a phenomenon or any religion is mentioned, which issues are to be considered in studies followed after one of these is preferred, (b) if a pedagogy is to be developed based on the interaction of religion with culture, and (c) whether it is to be dealt with in the context of one single religion with culture or with an intercultural approach. This current study aims to introduce the concept of cultural-religious pedagogy by explaining the effect of the questions mentioned above on cultural-religious pedagogy studies and to determine the issues that must be considered in cultural-religious pedagogy studies. This study, which was conducted with the Literature Review Method was limited by examining the concept of cultural-religious pedagogy in terms of some paradigms; and excluded any suggestions in terms of developing cultural-religious pedagogy in practice. It is considered that discussing the meaning of the concept for Turkey with its opportunities and limitations will augment this field to draw attention to the principles of developing cultural-religious pedagogy.

Since pedagogy covers many subjects and phenomena in the scope of education, it is possible to argue that it constitutes a general and universal structure about the human existence and nature. Although the individual has common characteristics in terms of being human, s/he is a part of the culture to which they are attached in terms of the social aspect, and individuals that have different cultures -in other words, communities or congregations- differ from each other. These characteristics, which are called cultural differences, are essential in terms of education because they affect and individuate learning. Continuing the educational activities in a setting where different behavioral types that have specific features in a multicultural and open societal structure in a way that will protect this diversity, and the necessity to think about the pedagogical principles in facilitating the learning of the individual attaching to his/her cultural features constitute the fundamental goal of cultural pedagogy studies.

In countries that have diversity in terms of ethnicity, structure, religion, and culture, although a pedagogical approach is seen, which provides the opportunity for the agreement that is

based on cultural and religious partnerships with the intercultural pedagogical approach, differences are also considered over the explanations that are brought about by the members of the religion or culture at the points where culture and religion separate from each other.

In Turkey, on the other hand, since a cultural pedagogy is also necessary together with the intercultural approach due to the social structure, the necessity of constructing the relationship between religious pedagogy and culture must be fictionalized different from the one that is adopted in the Western world. When considered from the perspective of Turkey, it is possible to mention an Islamic religious pedagogy in which Islamic theology takes a central place. However, it must not be considered as an obligation. Recognizing religion as a phenomenon in the academic and literary field, or admitting it as the Islamic religion will vary according to the nature of the study in question.

When the issue is considered for the Islamic religion in particular, although a pedagogy in which the primary sources of Islamic religion, the Qur'an and hadiths are the centers will be formed, the differences in the interpretation of the verses and hadiths and the cultural influence in these interpretations cause that an Islamic cultural pedagogy is developed. As a particular religious pedagogy field, it is possible to mention the Islamic religious pedagogy by considering the rituals that are formed with cultural influences like forms of covering the head, Mevlit (Islamic memorial ceremony), etc., which are considered to be religious by people. It is possible to argue that culture has a significant impact on the preferences of the Sects in terms of differences in the parts of religion that are open to interpretation. In this respect, it is also possible to argue that the Sects that have different methodologies and that make conclusions with varying ways of thinking will create different pedagogies. Accordingly, it is possible to say that the Islamic pedagogy may be formed in two ways without considering the Sect issue; firstly, with a general methodology, and secondly, with more specific methodological approaches in terms of sects.

When the fact that sects have effects on the multicultural structure of Turkey, if the purpose is to form a multicultural religious pedagogy, it must be based on the differences of the Sects instead of religions as it is the case in Europe. However, when the fact that the discrepancies between the Sects are not an element of disintegration, but constitute a wealth of interpretation is considered, it must not be regarded as incorrect to emphasize these differences. From this point of view, it is possible to mention a cultural Islamic religious pedagogy.

When talking about grounding the cultural or intercultural religious pedagogy, explaining this issue only by grounding it on the Sects will limit the scope of it. Because it is possible to establish pedagogy over each of the differences like geographical regions and traditional or modern approaches. Determining and working on each of these differences will contribute to a more effective religious education. Taken together, when considering the true nature of cultural diversity as well as the structure of the religions that exist in the society, there is a need to talk about a cultural-religious pedagogy in Turkey and to establish the relation between cultural pedagogy.

Keywords: Religious Education, Pedagogy, Culture, Cultural Pedagogy, Cultural Religion Pedagogy.

Kültürel Din Pedagojisi

Öz: Pedagojik yaklaşımların tespit edilmesinde, toplumsal yapı, ülkenin politik durumu ve sosyal yapısı gibi pek çok faktör etkilidir. Bunlardan biri de kültürdür. Bireyin yaşam biçimi üzerinde etkili olan kültür, düşünme ve öğrenme biçimlerini de etkilemektedir. Bu durum kültür-pedagoji ilişkisinin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Pedagoji-kültür ilişkisinde, kültürel, çok kültürlü ve kültürlerarası pedagojik yaklaşımlardan bahsedilebilir. Pedagoji-kültür ilişkisini belirleyen ve bunun pratikte eğitim sistemlerine yansımaya vesile olan şey ise yine ülkenin sosyo-politik durumudur. Bu durumda kültür-pedagoji ilişkisinin ülkelerin kendi eğitim felsefeleri doğrultusunda yorumlanması gerekliliği ortaya çıkar. Kültür, genel pedagojiyi

1282 | Muhiddin Okumuşlar-Sümeysra Bilecik. Kültürel Din Pedagojisi

etkilediğinden din pedagojisi üzerinde de doğal olarak etkisi vardır. Buna ilaveten kültür ve dinin ayrılmaz bütünlüğü dikkate alındığında kültürel din pedagojisi olgusunun önemi ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmayla kültür ve din pedagojisi ilişkisinin Türkiye açısından yorumlanarak daha etkili bir din pedagojisinin oluşturmasına kapı aralamak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, *kültürel pedagoji* ve *kültürel din pedagojisi* kavramları tanıtılmış ve Türkiye’de kültürel din pedagojisi geliştirmede temel meseleler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Özet: Günümüzde pek çok toplumun açık toplum haline gelerek değiştiği gözlemlenmektedir. Açık toplumlarda eğitim bir endoktrinasyon faaliyeti değildir. Bu durum eğitimde bütün fikir, inanç ve kültürler dikkate alınarak bunlara uygun pedagojilerin geliştirilmesini zorunlu kılar. Küreselleşme etkisiyle çok kültürlü yapının da pek çok toplumda görüldüğü düşünülürse, etnik, dini ve kültürel çeşitliliğin eğitime yansımaları gözetilmiş ve buradan kültürel pedagoji ihtiyacı doğmuştur.

Din ile kültürün ayrılmaz bütünlüğü düşünülduğünde, din pedagojisinde kültür etkisinin gözetilmesi gerektiği söylenebilir. Ancak kültürel bir din pedagojisinden bahsedilirken, din pedagojisi tanımlamasındaki dinin bir olgu olarak mı ele alınacağı yoksa herhangi bir dinden mi bahsedildiği, bunlardan birinin tercih edilmesiyle izlenen araştırmalarda hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiği, dinin kültür ile etkileşimi noktasından hareketle bir pedagoji geliştirilecekse bunun kültürlerarası bir yaklaşımla mı yoksa tek bir dinin kültür ile ilişkisi bağlamında mı ele alınması gerektiği cevaplanması beklenen sorulardır. Yapılan bu araştırmayla bu soruların, kültürel din pedagojisi çalışmalarına etkisinden bahsedilerek kültürel din pedagojisi kavramının tanıtılması ayrıca kültürel din pedagojisi araştırmalarında gözetilmesi gereken hususların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Literatür tarama yöntemiyle yapılan bu araştırma, bazı paradigmlar açısından kültürel din pedagojisi kavramını incelemekle sınırlandırılmış, pratikte kültürel din pedagojisi geliştirme noktasında herhangi bir öneri sunmayı sınırların dışında bırakmıştır. Kavramın Türkiye açısından ifade ettiği anlamın imkân ve sınırlılıkları ile birlikte tartışılmasının kültürel din pedagojisi geliştirmenin esaslarına dikkat çekmesi bakımından alana ışık tutacağı düşünülmektedir.

Pedagojinin alanı eğitim kapsamı içine giren pek çok konu, olgu ve fenomeni kapsadığından insanın varoluşu ve doğası ile ilgili genel ve evrensel bir yapı oluşturduğu söylenebilir. Birey, insan oluşu yönüyle ortak özelliklere sahip olsa da sosyal yönü nedeniyle bağlı olduğu kültürün bir parçasıdır ve bu açıdan farklı kültürlerle mensup bireyler -diğer bir ifade ile topluluklar, cemaatler- birbirlerinden farklılık gösterirler. Kültürel farklılıklar olarak adlandırılan bu özellikler, öğrenmeyi de etkilediği ve özgünleştirdiği için eğitim açısından önem arz etmektedir. Çok kültürlü ve açık toplum yapısı içerisinde ise birbirinden farklı kültürel özellikler gösteren kendine has öğrenme ve davranış biçimlerinin aynı sınıf ortamında toplandığı bir ortamda eğitim öğretim faaliyetlerinin asimilasyonist değil bu çeşitliliği koruyacak tarzda sürdürülmesi ve bireyin kültürel özelliklerine bağlı olarak öğrenmesini kolaylaştırma konusunda pedagojik ilkeler üzerinde düşünülmesi gerekliliği kültürel pedagoji çalışmalarının temel amacını oluşturur.

Etnik, yapı, din ve kültür bakımından daha fazla çeşitliliğe sahip ülkelerde kültürler arası pedagojik yaklaşımla kültürel ve dini noktada ortaklıklardan yola çıkılarak uzlaşılı olanağı sağlayacak bir pedagojik yaklaşım görülürken kültürün ve dinin birbirinden ayrıldığı noktalarda o din veya kültürün mensuplarınca getirilen açıklamalar üzerinden farklılıklara değinilir. Kültürel ve dini farklılıkların çatışmaya sebep olmaması için birlikte yaşama unsurlarına vurgu yapılır ve böylelikle de farklılıklara rağmen çeşitliliğe saygı temeli üzerinden gelişmiş bir pedagojik yaklaşım ortaya çıkar.

Türkiye’de ise toplumsal yapı gereği kültürler arası bir yaklaşımın yanı sıra kültürel bir pedagojiye de ihtiyaç duyulduğundan, din pedagojisi ve kültür ilişkisinin Batıdakinden farklı olarak kurgulanması gerekliliği doğmaktadır. Türkiye açısından bakıldığında merkezinde İslam teolojisinin yer aldığı bir İslam din pedagojisinden bahsedilebilir. Ancak bunu bir zorunluluk olarak düşünmemek gerekmektedir. Akademik ve yazınsal alanda, dini bir olgu olarak ele almak ya da İslam dini olarak düşünmek yapılacak araştırmanın niteliğine göre değişecektir.

İslam dini özelinde düşünüldüğünde İslam dininin temel kaynakları olan Kur'an ve hadis merkezli bir pedagoji oluşturulacak olsa da ayet ve hadislerin yorumunda farklılıkların ortaya çıkması, bu yorumlarda kültür etkisinin de olması kültürel İslam din pedagojisinin oluşmasına yol açmaktadır. Özel bir din pedagojisi alanı olarak İslam din pedagojisinden kültürel etkilerden, örtünme biçimleri, halk nezdinde dini kabul edilen ancak kültürel etkilerle oluşmuş mevlit vb. gibi ritüeller örnek gösterilerek bahsedilebilir. Mezhepler de dinin yorumuna açık kısımlarındaki farklılıklardan oluşması bakımından mezheplerin tercihinde kültürün büyük bir etkisi olduğundan bahsedilebilir. Bu bağlamda birbirinden farklı metodolojiler izleyerek farklı düşünme biçimleriyle hükümlere varan mezheplerin farklı pedagojiler oluşturacağı söylenebilir. Bu durumda İslam din pedagojisinin mezhebe bağlı olmaksızın genel bir metodolojiyle ve mezhepsel bağlamda daha özel metodolojik yaklaşımlarla olmak üzere iki şekilde oluşturulabileceği söylenebilir.

Ülkemizin çok kültürlü yapısında mezheplerin de etkisi olduğu düşünüldüğünde çok kültürlü bir din pedagojisi oluşturulmak isteniyorsa, Avrupa'daki gibi dinlerin değil mezheplerin farklılığından yola çıkılmalıdır. Mezhep farklılıklarının bir ayrışma unsuru değil, yorum zenginliği olduğu dikkate alındığında da mezheplerin bu farklılıklarına vurgu yapılmasında bir sakınca görülmemelidir. Bu bakış açısıyla kültürel bir İslam din pedagojisinden bahsedilebilir.

Kültürel ya da kültürlerarası din pedagojisini temellendirmekten bahsederken bu hususu yalnızca mezheplere dayandırarak açıklamak konunun kapsamını sınırlandırmaktadır. Zira coğrafi bölgeler arasındaki farklılıklar, geleneksel ya da modern yaklaşımlar gibi farklılıkların her biri üzerinden pedagoji inşa etmekten bahsetmek mümkündür. Bu farklılıkların her birini tespit ederek üzerinde çalışmak daha etkili bir din eğitimine de katkı sağlayacaktır. Bu çerçeveden bakıldığında ülkemizde kültürel bir din pedagojisinden bahsedebilmek ve kültür pedagoji ilişkisini kurgulayabilmek için toplumda mevcut olan dinlerin yapısının dikkate alınması gerekliliğinin yanı sıra kültürel çeşitliliğin mahiyetinin de göz önünde bulundurulması ihtiyacı belirlemektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Pedagoji, Kültür, Kültürel Pedagoji, Kültürel Din Pedagojisi.

GİRİŞ

Günümüzdeki sosyo politik yapı hemen hemen bütün toplumları açık toplum haline getirmiştir veya bu süreç devam etmektedir. Açık toplumların temel özelliklerinden biri eğitimin bir endoktrinasyon (bilgi aşılama) faaliyeti olmamasıdır. Bu durum eğitimde bütün fikirler, inançlar ve kültürlerin dikkate alınmasını ve buna uygun pedagojiler geliştirilmesini zorunlu kılar.

Çevre ve kültürün öğrenme üzerindeki büyük etkisi kültürel farklılıkların da eğitim ortamına taşınmasına neden olmuştur. Çok kültürlü ya da açık toplum yapısına sahip ülkelerde etnik, dini, kültürel çeşitliliğin eğitime yansımaları göz ardı edilemez boyutta olduğundan kültürel pedagoji konusunun yeniden tartışılması ihtiyacı doğmuştur. Ancak kültürel pedagojinin algılanış biçimleri ve eğitime yansımaları farklılık göstermektedir. Avrupa ölçeğinde çok kültürlü toplumlarda, kültürel pedagoji, kültürlerarası bir formla eğitim alanında belirlemektedir ve bireylerin birbirlerini tanıması ve karşılıklı saygı, hoşgörü anlayışı geliştirecek bir arada yaşamaya katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Türkiye açısından bu amacın gözden geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Zira her ne kadar ülkemiz de çok kültürlü bir yapıya sahip olsa da kültürel farklılıkların boyutu ve toplum içerisindeki etkileri farklıdır.

Din ile kültürün ayrılmaz bütünlüğü düşünüldüğünde, din pedagojisinde kültürün etkisi gözetenmelidir. Ancak kültürel bir din pedagojisinden bahsedilirken, din pedagojisi tanımamasındaki dinin bir olgu olarak mı ele alınacağı yoksa herhangi bir dinden mi bahsedildiği, bunlardan birinin tercih edilmesiyle izlenen araştırmalarda hangi hususlara dikkat edilmesi gerektiği, dinin kültür ile etkileşimi noktasından hareketle bir pedagoji geliştirilecekse bunun kültürlerarası bir yaklaşımla mı yoksa tek bir dinin kültür ile ilişkisi bağlamında mı ele alın-

ması gerektiği cevaplanması beklenen sorulardır. Yapılan bu araştırmayla bu soruların, kültürel din pedagojisi çalışmalarına etkisinden bahsedilerek kültürel din pedagojisi kavramının tanıtılması ayrıca kültürel din pedagojisi araştırmalarında gözetilmesi gereken hususların ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Türkiye’de kültürel din pedagojisi üzerine bilimsel düzlemde ele alınmış bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Ancak özellikle çok dinli toplumlarda konu, çoğulcu eğitim anlayışının bir yansıması olarak, birlikte barış içerisinde yaşanmasına ve toplumsal uyumun sağlanmasına yol açmada önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu yüzden özellikle örgün eğitim basamaklarında çok kültürlü pedagojik yaklaşımlar vurgulanmaktadır (Giroux, 2004; Johnson ve Inoue, 2003; Lunneblad ve Johansson, 2012; Schmeichel, 2012). Bu süreçte din eğitimi de göz önünde bulundurularak çok kültürlü pedagojik yaklaşıma uygun modeller geliştirilmiştir ve çok dinli ülkelerde genellikle bu modeller tercih edilmektedir (Stern, 2006; Jackson, 2006; Jackson ve O’Grady, 2006). Bunun yanı sıra söz konusu yaklaşımların içinde bulunulan toplum ve kültürün özellikleri, devlet ve rejim anlayışı ile devletin diğer milletler arasındaki konumu göz önünde bulundurularak farklı modellerle uygulandığı görülmektedir (Chidester, 2008; Tosun, 2002). Uygulama biçimlerinde görülen farklılıklar üzerinde ülkelerin dini ve sosyokültürel yapısının etkili olduğu, ülkelerin kendi kültürlerini dikkate alarak bir pedagoji geliştirdikleri düşünülmektedir. Literatür tarama yöntemiyle yapılan bu çalışmada da kültürel din pedagojisi kavramı incelenerek Türkiye açısından kavramın ifade ettiği anlam ve kültürel din pedagojisinin imkân ve sınırlılıkları tartışılmıştır. Araştırma kültürel din pedagojisi kavramının incelenmesiyle sınırlandırılmış, pratikte kültürel din pedagojisi geliştirme noktasında herhangi bir öneri sunmayı sınırların dışında bırakmıştır. Çalışmanın, Türkiye’de kültürel din pedagojisi olgusuna dikkat çekerek, Türkiye’ye özgü kültürel din pedagojisi yaklaşımlarının geliştirilmesine ışık tutacağı düşünülmektedir.

1. KÜLTÜREL PEDAGOJİ

Pedagoji, eğitim kapsamı içine giren çok çeşitli konuları, kavram, olgu ve fenomenleri ele alan, eğitimle ilgili disiplinler için kullanılan genel ve şemsiye kavramdır. Bu anlamıyla pedagoji genel ve evrensel bir yapı oluşturmaktadır ki alanı insanın varoluşu ve doğasıdır. İnsan, yaratılışı itibarıyla ortak özelliklere sahip olduğu için her bir bireyin ortak olan yönlerinin eğitimi için pedagojinin genel bir kapsayıcılığından söz edilebilir.

Birey, insan oluşu yönüyle ortak özelliklere sahip olsa da sosyal yönü nedeniyle bağlı olduğu kültürün bir parçasıdır ve bu açıdan farklı kültürlere mensup bireyler -diğer bir ifade ile topluluklar, cemaatler- birbirlerinden farklılık gösterirler. Kültürel farklılıklar olarak adlandırılan bu özellikler, eğitim açısından önem arz etmektedir. Çünkü kültürel farklılıklar, teori ve pratikteki farklılıklar kadar öğrenmeyi de etkilemekte ve özgülleştirmektedir.

Sosyal çevrenin öğrenme üzerindeki etkisini kuramsallaştıran isimlerden biri Vygotsky’dir. Yakınsak gelişim alanı kavramı merkeze alarak açıklanan bu kuramda, yakınsak gelişim alanı bireyin bağımsız gelişim seviyesi ile akran iş birliği ya da bir rehber gözetiminde ulaşabileceği gelişim seviyesi arasındaki fark olarak tanımlanır (Chaiklin, 2003, 39-40). Bu durumda bireyin çevresi onun gelişimini ileriye taşıyabilmekte ve akranlar arasındaki gelişimsel farklılıkların sebeplerinden birini oluşturabilmektedir. Bunun dışında çocuğun ihtiyaçları ile sosyal çevre karşılıklı etkileşim içindedir. Sosyal çevre, çocuğun ihtiyaçları üzerinde belirleyici olduğundan eğitim süreci bu ihtiyacı karşılamalı ve Vygotsky’de yakınsak gelişim alanı kavramı ile karşılık bulan çocuğun potansiyel gelişim düzeyini yukarıya taşımasında etkili bir olgu olarak toplumdaki ve eğitimdeki yerini almalıdır (Langford, 2005, 188-190).

Sosyal çevreyi ve sosyal yaşamın öğelerini üreten unsurlardan biri kültürdür. Kültür aynı zamanda insanın düşünme biçimlerini ve kalıplarını etkileyen bir faktördür. Bu durumda kültür, Vygotsky’nin sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde düşünüldüğünde öğrenme biçimleri üzerinde farklılıklar yaratan bir unsur olarak görülmektedir.

Bunun dışında kültürün davranış biçimleri üzerindeki etkisinin okul ortamında gözlemlenebiliyor olması, ortak öğrenmeler esnasında bireyin kültürel özellikleri ve farklılıklarının konumlandırılması hususu, üzerinde düşünülmesi gereken meselelerden biri olarak belirmektedir. Çok kültürlü ve açık toplum yapısı, öğrenme ortamlarında birbirinden farklı grupları bir araya getirdiğinden, bu konu önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Çok kültürlü ve açık toplum yapısı içerisinde birbirinden farklı kültürel özellikler gösteren kendine has öğrenme ve davranış biçimlerinin aynı sınıfta toplandığı bir ortamda, eğitim öğretim faaliyetlerini asimilasyonist değil bu çeşitliliği korur tarzda sürdürmek ve aynı zamanda bireyin kültürel özelliklerine bağlı olarak öğrenmesini kolaylaştırma konusunda pedagojik ilkeler üzerinde düşünmek gerekliliği kültürel pedagoji çalışmalarının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ayrıca eğitimin bütün birimleriyle toplumsal yapı arasındaki ilişki, eğitimi sosyo-kültürel bir temele dayandırmaktadır. Bu temel sayesinde, sosyal değişme, insanın sosyalleşme süreci ve eğitimin katkısının yanı sıra sosyal yapı ile eğitim arasındaki karşılıklı ilişki korunmaktadır. Kültür de sosyal yapının korunmasını, bütünleşmesini sağlayan ve sürdüren bir unsur olarak görülmekte ve kültürün sürdürülebilirliğini sağlayarak aktarmak da eğitimin bir işlevi olarak görülmektedir (Şişman, 2016). Bu bağlamda, kültürel pedagoji çalışmalarında sosyoloji ve eğitim sosyolojisinden elde edilen verilerin dikkate alınması da önem arz etmekte ve toplumsal yapıya uygun kültürel pedagojik yaklaşımlar üzerinde düşünmenin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Kültürel pedagoji, öğrencinin yalnızca başarısına odaklanmayıp aynı zamanda kültürel kimliğini koruyarak okulda ve toplumdaki adaletsizliklerin ortadan kaldırılmasını sağlayan ve bu bakımdan da toplumsal olarak önem kazanan bir modeldir (Ladson- Billings, 1995a, 469). Kültürel pedagoji, akademik ve sosyal ihtiyaçları farklı olan çocukların ihtiyaçlarının en etkili bir şekilde karşılanmasını ve kültür farklarını göz önünde bulundurmaya amaçlayan bir teoridir. Bu doğrultuda kültürel pedagoji, etnik olarak farklı kökenlerden gelmiş öğrencilerin, kültürel bilgi birikimi, geçmiş deneyimleri ve algı çerçeveleri göz önünde bulundurularak öğretimin öğrenci için daha etkili ve ona daha uygun olmasını sağlamak şeklinde de tanımlanabilir (Howard, 2003, 196). Kültür, sosyal değerler, bilişsel kodlar, davranış biçimleri, dünya görüşleri ve hayata anlam vermeye dair dinamik bir sistem olarak görüldüğünde bunu göz ardı ederek eğitim faaliyetlerinin sürdürülmesi hem öğretmenle öğrenci arasında hem de farklı öğrenciler arasında mesafe oluşmasına sebep olacağından farklılıkların gözetilmesi gerekmektedir (Gay, 2000, 1-2).

Ladson- Billings (1995b, 160), kültürel pedagojiyi gözeterek yapılacak eğitimde üç temel esasa dikkat edilmesini önermiştir. Bunlar; öğrenciler akademik başarıyı tecrübe etmeli, kültürel becerilerini sürdürmeli ve geliştirmeli, eleştirel ve sosyopolitik bilinç geliştirmeli şeklinde sıralanmıştır (Young, 2010, Durden, 2008, Schmeichel, 2012, Howard, 2010). Akademik olarak her öğrencinin sahip olması gereken okuryazarlık, temel matematik bilgisi, çeşitli sosyal beceriler gibi bilgi ve yeterlilikler mevcuttur. Ancak öğrencinin içinde bulunduğu kültürden kaynaklanan farklılıklar mevcutsa bunun akademik başarıya olumlu yönde yansması sağlanmalıdır. Ladson- Billings (1995b, 160) bunu, 1960'lı yıllarda zenciler siyasi ve sosyal olarak haklarını savunurken, sınıf ortamında zenci bir öğrenciye liderlik vasfını öne çıkaran bir görevin verilmesinin onun akademik başarısına olumlu yansıtacağı ile örneklemiştir. Ülkemiz açısından örneklenecek olursa ise Romen çocukların müzik ile ilgili yeteneklerini ön plana çıkararak bu konuda teşvik edilmesi öğrencilerin başarı duygusunu tatmin ederek bunu diğer alanlardaki başarıya da genellemesine vesile olabilir.

Kültürel pedagojinin diğer bir bileşeni kültürel becerilerdir. Kültürel pedagoji öğrencilerin akademik başarısının yanında kültürel bütünlüğü, kendi kültürlerini koruyarak da sürdürmesini gerektirir. Çok kültürlü toplumlar açısından bu durum, Afro-Amerikan öğrencilerin giyim tarzlarıyla, giydikleri bol pantolonlar ve şapkaları ile davranışlarından ve kişiliklerinden daha fazla dikkat çektikleri ve bu öğrencilerin kendilerini okulda kendileri gibi hissedemedikleri bir yer olarak algılanmasına sebep olduğuyla örneklenmiştir (Ladson- Billings, 1995b, 161). Kültürel pedagojinin yalnızca farklı etnik gruplara yönelik bir model olmadığı

göz önünde bulundurulduğunda ülkemizde farklı şivelerle konuşan öğrencilerin, okulda kendilerini ifade ederken güçlük çekmeleri ve bunun sonucunda diğer öğrenciler tarafından dışlanmaları kültürel pedagojik bir yaklaşım olarak nitelendirilemez. Kültürel farklılıklardan kaynaklanan şiveli konuşmaları okul ortamına yansıtan öğrencinin kendisini yabancı ya da dışlanmış hissetmemesine yönelik tedbirlerin alınması ve çeşitli etkinliklerin düzenlenmesinin pedagojik açıdan faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kültürel pedagojinin diğer bir temeli ise eleştirel ve sosyo-politik bilinçtir. Kültürel pedagojik eğitim biçiminde öğrencilerin yalnızca akademik başarıya sahip olmaları ya da kültürel alt yapılarını bilmeleri yeterli değildir. Bunun yanında toplumda ve dünyadaki diğer kültürleri, normları, değerleri ve sosyal adaletsizliklere neden olan unsurları bilmeleri ve bunlara eleştirel biçimde yaklaşımları gerekmektedir (Ladson- Billings, 1995b, 162). Aslında kültürel pedagojinin bu unsuru her bireyin eğitim sürecinde edinmesi gereken bir yetenektir. Öğrencilerin 'öteki' ile iletişim biçiminin belirlenmesi bu yeteneğe ve haberdar olmaya bağlıdır. Toplumda ya da dünyada 'öteki' konumundaki bireylerden, düşünce biçimlerinden habersiz olmak, saygı, hoşgörü gibi değerlerin de eksik olarak kazanılması anlamına gelmektedir.

Bu bileşenlerin ve tanımın unsurları çerçevesinde bakıldığında kültürel pedagoji; farklı altyapılardan gelen öğrencilerin hepsinden kendi potansiyellerinin en üstünde başarı göstereceğini ümit etmeyi gerektirir. Farklı ve üst düzey öğrenme stratejileri kullanarak öğrencileri entelektüel anlamda cesaretlendirmek de buna dâhildir. Örneğin dersi işlerken klasik yöntemlerle öğrencileri belirli sınavlara hazırlamak yerine Sokratik seminer, beyin fırtınası gibi yöntemler kullanarak bilgiyi ezberlemek ya da sınava hazırlık olarak edinmek yerine yapılandırmasına izin vermek ve bunu yaparken de tüm öğrencilerin kapasitelerinin buna yeteceğine inanmaktır. Kültürün tüm müfredatın içerisinde bir öge olarak yer alması da kültürel pedagojik yaklaşımın gereklerindedir. Kültür yalnızca dil, tarih ve din gibi alanların konusu değil diğer tüm alanlarda, hayatın bütününde etkisi görülen bir olgudur. Bu yüzden kültürel konular tüm müfredatın içinde gözetilmelidir. Kültürel pedagojik yaklaşım, öğrencilerin birbirleriyle iş birliği yapmasını sağlayarak aralarındaki iletişimi güçlendirmeyi de içerir. Bu yaklaşım klasik sıra sistemi ve test tekniği ile birbiriyle yarışan bireyler değil farklılıklarına rağmen birlikte fikirler üretebilen bireyler yetiştirmeyi öngörür (Stairs, Donell & Dunn, 2012).

Bu noktada kültürel, çok kültürlü pedagoji ve kültürlerarası pedagoji kavramları üzerinde durmak gerekmektedir. İlgili literatür tarandığında Avrupa ülkeleri ve Amerika ölçeğinde çok kültürlü toplumlarda kültürel pedagoji, çok kültürlü pedagoji ve kültürlerarası pedagoji kavramlarının birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir (Jackson, 2004, Portera, 2008, Ross-Gordon, 1994, Lunneblad ve Johansson, 2012, Kula, 2012, Nohl, 2014). Şüphesiz ki bu durum bu ülkelerdeki çok kültürlü toplum yapısından kaynaklanmaktadır. Bu kavramlar arasında ayırım yapılmamasının temel sebebi kültürel pedagoji kavramından, eğitimde kültürler arası farklılıklara değinilerek toplumun çok kültürlü yapısı içerisinde demokrasi, saygı ve birlikte yaşama becerisinin geliştirilmesine yönelik bir pedagojik yaklaşımın algılanması ve buna uygun amaç ve yöntemler önerilmesidir. Nitekim kültürlerarası (intercultural) pedagojiye ya da çok kültürlü (multicultural) pedagojiye uygun bir eğitim yoluyla; birbirinden bir ya da birden çok özellik bakımından farklı insanların eşitliğinden hareket edilir. Farklılıklar öğrenme sürecinin kaynağı olarak görülerek, fırsat eşitliği ilkesi temelinde birleşme sağlanır. Yabancı kültürler hakkında bilgi edinmeyi ve onlarla iletişim becerisinin geliştirerek bu yolla ayrımcılık, ırkçılık ve kültürel asimilasyonun önüne geçilmesi hedeflenir (Kula, 2012, 245 Nohl, 2014, 188). Zira bu toplumlarda kültürlerarası toplumsallaşma ve kültürlerarası öğrenme yaşamın doğal seyri içerisinde gerçekleşmekte iken kültürlerarası ya da kültürel pedagoji ile bu öğrenmeler, formal öğrenmelerle desteklenmektedir (Nohl, 2014, 200).

Bu durumda çok kültürlülük düzeyi Avrupa ya da Amerika ölçeğindeki kadar geniş olmayan ülkemizde kültürel pedagojinin nasıl tanımlanması, algılanması ve uygulanması gerektiği üzerinde yeniden düşünülmelidir. Zira çok kültürlülük ve çok dinliliğin Türkiye'ye kı-

yaşla daha fazla görüldüğü ülkelerde farklılıklar zaman zaman ayrıştırıcı bir unsur haline gelebilirken Türkiye’de kültürel unsurların ve farklılıkların daha çok, çeşitliği sağlayan ve kuttuplaşmaya sebebiyet vermeyecek ölçüde tezahür eden bir unsur olduğu düşünülmektedir. Yani burada, Türkiye örneği üzerinde, kültürel pedagoji ile bir kültürün diğer kültürlerden ayrılan, kendine özgü pedagojisinin dikkate alınması gerektiği kastedilmektedir.

Kültürü oluşturan tüm öğelerin aynı zamanda kendine özgü bir pedagojiyi de doğurması kaçınılmazdır. Belli bir kültüre mensup insanların sahip oldukları değerlere bağlı olarak öğrenme biçimlerinde de farklılıklar oluşmaktadır ki böylece kültürel bir pedagoji ortaya çıkmaktadır. Kültürlerarası pedagoji bir toplumdaki tüm bireylerin kendi kültürlerini terk etmeden birlikte yaşadığı başka kültürleri de öğrenmelerini ve onlara saygı duymalarını öngörmektedir. Ancak burada farklı bir kültüre sahip bireyin, kültürüne dayalı olan öğrenme biçimi göz ardı edilerek tüm bireylerin aynı öğrenmeyi gerçekleştirmesine dayalı öğrenme öğretme süreçleri devreye sokulursa bu da eğitimi zorlaştırabilir ya da istenen sonuçların alınmasına engel olabilir. Bu nedenle kültürel pedagoji, yukarıda betimlenen bağlamda düşünülmelidir. Ancak bunu yaparken kültürel pedagojinin diğer kültürlerden etkilenecek olduğu ve geliştiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Zira kültürel pedagojiden bahsederken başka kültürlerle kapalı bir pedagojiden değil hâlihazırda diğer kültürlerle de etkileşim sonucunda oluşmuş bir pedagojik yaklaşımdan bahsedilmektedir.

2. KÜLTÜREL DİN PEDAGOJİSİ

Din, kaçınılmaz olarak kültürün bir ögesi durumunda olduğundan kültürlerarası eğitim yaklaşımlarında, sosyal bütünlüğün sağlanması açısından kültürel pedagoji ilkeleriyle din eğitimi ilişkilendirilmelidir.

Çok kültürlü toplumlarda bu konu kültürlerarası ve çok kültürlü pedagoji bağlamında ele alınarak din eğitimi ile kültürlerarası pedagoji arasında amaçlar yönünden bir ortaklık olduğu ifade edilmektedir. Buna göre din eğitimi de kültürlerarası pedagoji de diyaloga açık olmalıdır. Böylelikle öğrencilerin farklı kültür ve dinlerle iletişime geçerek birbirini tanımları ve de çok kültürlü yapıyı anlayarak davranış sergilemeleri amacına hizmet edilmektedir (Jackson, 2004, 7-8). Kültürel ve dinsel çeşitliliğin anlaşılabilir saygı ve hoşgörünün geliştirilmesi din eğitiminin hem amacı hem de sonucu olarak yorumlanabilir (Stolberg ve Teece, 2011,16). Din eğitiminde tercih edilen yaklaşımlarda da bu hususun gözetildiği görülmektedir. Örneğin; yorumlayıcı din eğitimi yaklaşımının üç temel unsuru temsil, yorumlama ve yansıtmadır. Sınıf ortamında öğrenci dini gelenekleri –ki bu içerisinde kültürün unsurlarını taşıyacaktır- sınırlayıcı sistemler olarak değil çeşitliliği yansıtan bir argüman olarak sınıf ortamına taşıyacak, onu eleştirel bir bakış açısıyla diğerlerinin gözünden yorumlayarak kendi yaşam biçimleri ile bundan farklı olanlar arasındaki ilişkiyi kurabilecektir (Jackson ve O’Grady, 2006, O’Grady, 2010). Sınıf ortamında din eğitimi bağlamında yapılan bu türden uygulamalarla kültürel çeşitliliğin de anlaşılması sağlanacaktır.

Çok dinli toplumlarda kültürel ve dini farklılıkları anlamak önem arz etmektedir. Zira İngiltere’de yapılan bir araştırmada insanlar farklı dinleri ve kültürleri tanımanın bazı olguları anlamlandırmalarına yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin; bazı dinlerde yeme-içmenin yasak olduğu şeyleri bilerek, birlikte yapılacak organizasyonlarda bu hususlarda hassasiyet gösterilebileceği ya da oruç ibadetinden haberdar olan bireylerin Ramazan ayında Müslümanların halsiz ve uykusuz olmalarını daha anlayışla karşılayabileceği bu araştırmada ifade bulmuştur (Tomalin, 2007, 622). Toplumun doğal bir üyesi olan vatandaşlar için bile kültürel ve dini çeşitliliği anlamak önem arz ederken çok dinli bir toplumda din eğitimi veren öğretmenler için konu daha da önemli hale gelmektedir. Din öğretmenleri, öğrencilerle kendi aralarındaki iletişimde ve öğrencilerin birbirleriyle iletişimini güçlendirmede kültürel ve dini çeşitlilik hakkında bilgi sahibi olmak zorundadır (Dinama, 2013, 450).

Etnik yapı din ve kültür gibi pek çok bakımdan oldukça yüksek çeşitliliğe sahip ülkelerde kültürel pedagojinin kültürler arası bir yaklaşım olarak algılandığından bahsedilmiştir.

Kültürler arası bir pedagojinin doğal bir sonucu olarak din pedagojisinin de dinler arası anlayışı yansıtır biçiminde düşünülerek uygulamaya konulduğu görülmektedir (Kula, 2012). Bu bağlamda Batı ülkelerinde kültürler arası pedagoji ve din pedagojisinin ortak bazı amaçlar taşıdığı ve pratiğe yansımada da ortaklıkların görüldüğü söylenebilir. Kültürler arası pedagoji ve dinler arası pedagoji kültürel ve dini ortaklıklardan yola çıkarak uzlaşma olanağı sağlayacak biçimde oluşturulur. Bu durumda pratikte ortak noktalara vurgu yapılır. Kültürün ve dinin birbirinden ayrılan noktalarına ise o din veya kültürün mensuplarının getirilen açıklamalar üzerinden değinilir ve burada asıl amaç o kültürü ve dini tanıyarak saygı anlayışı geliştirmektir. Kültürel ve dini farklılıkların çatışmaya sebep olmaması için birlikte yaşama unsurlarına vurgu yapılır. Böylelikle de farklılıklara rağmen çeşitliliğe saygı temeli üzerine temellendirilmiş demokratik bir anlayış geliştiren bir pedagoji ortaya çıkar.

3. TÜRKİYE'DE KÜLTÜREL DİN PEDAGOJİSİNİN İMKÂN VE SINIRLILIKLARI

Ülkemizin toplumsal yapısı gereği kültürler arası yaklaşımın yanı sıra, salt belirli bir kültürü önceleyen bir pedagojiye duyulan ihtiyaçtan da bahsetmek gerekmektedir. Bu durumda din pedagojisi ve kültür ilişkisinin de Batı'dakinden farklı olarak kurgulanması ihtiyacı doğmaktadır. Din pedagojisi kavramındaki dinin, olgusal olarak din mi yoksa herhangi bir din mi olarak algılayacağımız sorusu ortaya çıkmaktadır. Yukarıdaki örneklere bakıldığında kültürlerarası din pedagojisi kavramında din, bir fenomen olarak ele alınmıştır.

Dinin bir fenomen olarak ele alınması, din pedagojisini genel pedagojinin bir alanı olarak insanın doğası ve ihtiyaçları ile sınırlandırılmasıyla oluşturur. Dinler, insandaki inanma ihtiyacına cevap veren, aidiyet duygusunu tatmin eden ve bazı davranış biçimlerinin oluşmasına kaynaklık eden bir role sahiptir. Bu anlamda bütün dinler bu özelliklere sahiptir ve din eğitiminde bu hususta dinler arasında bir farklılık gözetilmez. Böylece din pedagojisindeki temel ilkelerden biri, bireylerin kendi dinlerinin yanı sıra diğer dinleri de tanıması ve onlara karşı saygı anlayışının geliştirilmesine kaynaklık etmesiyle ifade bulabilir. Bahsedilen bu din algısı ve pedagojisi kültürden bağımsız yalnızca metodolojik olarak incelenerek de oluşturulamaz. Dinler, kültürel bağlamlarından koparılmaz. Zira dinler vasıtasıyla bireyler farklı kültürleri de öğrenmektedir.

Din olgusunun, fenomenolojik bir algı üzerine inşa edilmesi de 'kültürlerarası din pedagojisi' yaklaşımını gündeme getirmiştir. Kültürlerarası din pedagojisi yaklaşımı üzerine kurgulanan din eğitiminde, çok kültürlü eğitim yaklaşımı ile dinler arası din eğitimi programlarının uygulanmakta olduğu, İngiltere ve Amerika başta olmak üzere dünyada pek çok ülkenin din eğitimi programlarında görülmektedir. Bu durumda din eğitimine yansımaları boyutuyla din pedagojisinin kültürler arası mı kültürel mi olacağı ülkenin sosyopolitik durumu, toplumda mevcut dinler ve kültürlerin çeşitliliği ile doğrudan ilişkilidir. Söz konusu ilişki, Türkiye'de din olgusunun bir fenomen olarak mı algılanacağı yoksa özel bir din pedagojisinden mi bahsedileceği, din pedagojisinin kültürel mi yoksa kültürler arası esaslar üzerine mi inşa edileceği, bu temel üzerindeki din pedagojisinin temel ilkelerinin neler olacağı ve bunların eğitimin pratik boyutuna nasıl yansıtacağı sorularını gündeme getirmektedir.

Yukarıdaki sorulara cevap verebilmek için kavramların algılanış biçimleri de doğru yorumlanarak analiz edilmelidir. Örneğin; çok kültürlülük Avrupa'da ve Türkiye'de birbirinden farklı anlamlar içermektedir. Avrupa'da daha çok farklı dinler üzerine teori geliştirilirken Türkiye'de daha çok, mezhepler üzerinden fikir üretmek gerekmektedir. Zira Avrupa ülkelerinde uygulanan çok kültürlü modellerin Türkiye'de uygulanması kimi zaman sorunlar oluşturabilmektedir. Bu nedenle ülkemiz için kültürel din pedagojisi yorumuna yukarıda sıralanan hususlar çerçevesinde ihtiyaç bulunmaktadır.

Kültürel din pedagojisini incelerken, dini bir fenomen olarak kabul edip buna uygun kültürel pedagoji geliştirmekten bahsedilebilir. Bu durumda pedagojinin bir alanı olarak din pedagojisi insanın doğası ve ihtiyaçları bağlamında ele alınabilir. Din fenomen olarak kabul edildiğinde dinlerin kendine has teolojisini, inanç, ibadet, dinlerin temel ilke ve esaslarının

bağlayıcılığı bağlamında konunun dışında bırakmak gerekmektedir. Teolojinin pedagoji üzerindeki etkisi ve her dinin kendine has bir teoloji ve pedagojisi olduğu düşünüldüğünde, 'din pedagojisi' kavramındaki dinin fenomen olarak alınması ancak dinler arası bir pedagoji inşa etmekle mümkün görünmektedir ki bu da dinlerin kendine özgü pedagojisini vurgulamamak anlamına gelmektedir. Bu yüzden dinin daha çok bir fenomen olarak düşünüldüğü Avrupa ülkelerinde dinler arası bir pedagoji ve buna uygun eğitim programları tercih edilmektedir.

Her dinin kendine özgü tabiatüstü kategorileri, ibadet esasları ve ilkeleri bulunduğundan her dinin kendine has farklı bir pedagojisi olduğu düşünülebilir. Türkiye açısından yorumlanırsa, merkezinde İslam teolojisinin yer aldığı bir İslam din pedagojisinden bahsetmek mümkündür. Ancak bu bir zorunluluk olarak algılanmamalıdır. Zira dini olgu olarak ele almak ya da İslam dini olarak düşünmek yapılacak araştırmanın niteliğine göre değişeceğinden akademik ve yazınsal alanda bu ikisinden birini tercih etmek zorunluluğundan bahsedilemez. Ancak eğer İslam din pedagojisi esas alınacaksa İslam dininin özü temelinde bir pedagoji oluşturulması gerekir. Her ne kadar bu pedagoji İslam dininin temel kaynakları olan Kur'an ve hadis merkezli oluşturulacak olsa da Kur'an ve hadislerin yorumunda farklılıkların ortaya çıkması, bu yorumlara kültür etkisinin karışması kültürel İslam din pedagojisinin ortaya çıkmasına neden olur.

Özel bir din pedagojisi alanı olarak İslam din pedagojisinde kültürel etkilerden pek çok açıdan bahsedilebilir. Bunlardan birincisi İslam'ın algılanış ve yaşayış biçimlerinde geleneksel etkilerin görülebildiği gerçeğidir. Bunun en somut örneği, örtünme biçimlerinde ve halk nezdinde dini kabul edilen aslında kültürel etkilerle oluşmuş ritüellerde görülebilir. Örneğin; kadınların örtünmesindeki temel nokta Ahzab Suresi 59, Nur Suresi 31 ve 60. ayetleridir. Ancak günümüzde Müslüman kadınların örtünme biçimleri buldukları coğrafyalara göre farklılık göstermektedir. Bu durumun kültürel bir etki olduğu düşünülebilir. Yine Türkiye açısından halk dindarlığı bağlamında yer bulmuş mevlid okutmak, kandil gecelerinde yapılan birtakım etkinlikler yalnızca kültürel olaylar olsa da dini bir görüntü arz etmekte ve öyle kabul görmektedir. Söz konusu örnekler kültürel farklılık ve İslam dini açısından en basit örneklerdir. Zira konunun daha üst düzeydeki etkileri mezheplerin oluşumunda görülebilir. Mezhepler dinin yoruma açık kısımlarındaki farklılıklardan oluştuğundan ve mezheplerin tercihinde kültürün büyük bir etkisi bulunduğundan bahsedilebilir.

İslam dini içerisinde düşünüldüğünde, birbirinden farklı metodolojiler izleyen, farklı düşünme biçimleriyle hükümlere varan mezheplerin farklı pedagojiler oluşturacağı iddia edilebilir. İnsanların kendi düşünme biçimlerine yakın olan fıkhi mezhebi seçiyor oluşu da aslında bu pedagojinin dikkate alınması gerektiğini gösterir. Bu durumda aynı din içerisinde de farklı pedagojiler ortaya çıkar. Mezhebe bağlı olarak oluşturulacak olan bu pedagojide o mezhebe esas olan düşünme biçimleri esas alınmalıdır. Böyle bir pedagojinin oluşması, insanın kültürü ve onun öğrenme biçimleri üzerindeki etkisi bağlamında düşünüldüğünde öğrenmeyi de kolaylaştıracaktır. Ancak bununla mezhebe bağlı bir pedagojik yaklaşım geliştirmenin zorunlu olduğu kastedilmemektedir. Zira mezheplerden bağımsız olarak genel bir yaklaşımla da İslama has bir pedagoji oluşturulabilecektir. Özetle, İslam din pedagojisi iki şekilde oluşturulabilir: Mezhebe bağlı olmaksızın genel bir metodolojiyle ya da farklı mezhepleri de dikkate alarak mezhepsel bağlamda daha özel metodolojik yaklaşımlarla.

Fakat burada Türkiye'nin çok kültürlü yapısında mezheplerin de etkisi olduğu düşünüldüğünde çok kültürlü bir din pedagojisi oluşturulmak isteniyorsa, Avrupa'daki gibi dinlerin değil mezheplerin farklılığından yola çıkılmalıdır. Mezhep farklılıklarının bir ayrışma unsuru değil, yorum zenginliği olduğu dikkate alındığında da mezheplerin bu farklılıklarına vurgu yapılmasında bir sakınca görülmemelidir. Bu bakış açısıyla kültürel bir İslam din pedagojisinden bahsedilebilir.

Kültürel ya da kültürlerarası din pedagojisini temellendirmekten bahsederken bu hususu yalnızca mezheplere dayandırarak açıklamak konunun kapsamını sınırlandırmaktadır.

1290 | Muhiddin Okumuşlar-Sümevra Bilecik. Kültürel Din Pedagojisi

Zira coğrafi bölgeler arasındaki farklılıklar, geleneksel ya da modern yaklaşımlar gibi farklılıkların her biri üzerinden pedagoji inşa etmekten bahsetmek mümkündür. Bu farklılıkların her birini tespit ederek üzerinde çalışmak daha etkili bir din eğitimine de katkı sağlayacaktır.

Formal din eğitimi açısından bakıldığında da Türkiye’de çok kültürlülük ve bu çeşitliliği kapsayıcı bir program vurgusu dikkat çekmektedir (DÖGM, 2018). Oysa çok kültürlü modelin menşei kabul edilen ülkelere bakıldığında bu ülkelerde daha önce kültürel bir pedagoji ve buna dayalı modeller tercih edilirken, ülkelerin çok kültürlü yapısı gözetilerek buna uygun pedagojilerin geliştirilmesi ihtiyacı duyulmuştur. Buna bağlı olarak 1900’lü yılların ikinci yarısından itibaren kültürel modeller terk edilerek çok kültürlü pedagojiye dayalı modeller tercih edilmeye başlanmıştır. Çünkü zamanla değişen toplumsal yapıda kültürel pedagoji esaslı modellerle eğitime devam etmenin ayrıştıracı olacağı düşüncesi hâkim olmuştur.

Türkiye’deki durum çok kültürlü pedagojinin geliştiği bölgelerle kıyaslandığında, çok kültürlü yapının başka bir mahiyette tezahür ettiği görülmektedir. Türkiye’deki çok kültürlülük kapsamında hem farklı dinlere mensup insanlar hem de aynı dine mensup olup kültürel ve mezhepsel etkiyle birbirinden farklılaşan gruplar yer aldığından Türkiye’de çok kültürlü ve kültürel modelin bir arada bulunması gerekmektedir. Örneğin; Türkiye’de Müslüman gruplar içerisinde Alevi ve Sunni insanlar yer almaktadır. Bu grupların birbirini tanıyarak birbirlerine karşı saygı ve hoşgörü geliştirebilmeleri için çok kültürlü modele ihtiyaç varken kendi kültürlerini tanıyabilmeleri için de kültürel modele ihtiyaç vardır. Böylelikle mevcut mezhep grupları arasında çatışmanın önlenmesi sağlanacak, gruplar birbirini tanıyacak ama aynı zamanda bireyler kendi kültür ve mezheplerine de yabancılaşmayacaklardır. Bu çerçeveden bakıldığında ülkemizde kültürel bir din pedagojisinden bahsedebilmek ve kültür pedagoji ilişkisini kurgulayabilmek için toplumda mevcut olan dinlerin yapısının dikkate alınması gerekliliğinin yanı sıra kültürel çeşitliliğin mahiyetinin de göz önünde bulundurulması ihtiyacı belirmektedir.

SONUÇ

Kültürel pedagoji ve kültürel din pedagojisi kavramı birbirinden farklı anlamlar içermekte ise de yapılan literatür taraması sonucunda Avrupa’da bu kavramların birbirinin yerine kullanıldığı görülmüştür. Dilbilimsel açıdan da ‘multicultural’, ‘intercultural’ ve ‘cultural’ kelimeleri birbirinden farklıdır. Ancak süreç içerisinde geliştirilen eğitim modellerinde kültürel pedagojiden kasıt kültürler arası ve çok kültürlülükle aynı anlama gelecek şekilde bütünleşmiştir. Nitekim, kültürel pedagojik ilkelere dayalı bir eğitim modeli 1900’lü yılların ikinci yarısından itibaren terk edilmiştir. Çünkü toplumsal değişim ve toplumdaki dini yapı bunu gerekli kılmıştır. Kültürler arasındaki farklılığı ön plana çıkarmak, ayrıştıracı bir unsur olarak belireceğinden çok kültürlü modeller öncelenmeye başlanmıştır.

Söz konusu kavram geçişliliğinin nedeni ülkelerin sosyo demografik yapısıdır. Zira Avrupa’da çokkültürlü ve çok dinli toplum yapısı pek çok kültürün iç içe yaşamasına neden olmakta dolayısıyla bu durumda da kültürlerin farklılıkları vurgulamayan eğitim modelleri geliştirmeyi beraberinde getirmektedir. Yine Batı literatüründe kültürel pedagojinin ve kültürel din pedagojisinin amacı ile çok kültürlü eğitimin amaçları insanların birbirlerini tanıyarak aralarında hoşgörü, saygı gibi demokratik değerlerin geliştirilmesini sağlamak noktasında ortaktır. Bu bağlamdan hareketle kültürel pedagoji ve kültürel din pedagojisini ülkemiz açısından tartışırken çok kültürlülük kavramı da başta olmak üzere bu kavramların algılanış biçimleri doğru yorumlanmalıdır. Bu yorum ihtiyacından yola çıkarak yapılan bu araştırma ile aşağıdaki sonuç ve önerilere ulaşılmıştır:

- Kültürel din pedagojisi üzerinde konuşmadan önce bu kavram içerisindeki din ile bir fenomenin mi yoksa belirli bir dinden mi bahsedildiğine karar verilmelidir. Din eğitimi bilimi, din pedagojisini hem olgu olarak din hem de herhangi bir din anlamında kullanmalı ve incelemelidir. Ancak belirli bir din temele alarak oluşturulan din pedagojisinde o dinin özündeki esaslar, o dinin teolojisi gözetilmelidir. Aksi halde örneğin İslam dini için fenomenel bir

yaklaşımında din pedagojisi geliştirmek İslam teolojisini bozacaktır. Bu noktada her dinin kendi teolojisinin bir eğitim anlayışı ortaya koyabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

- Kültürel pedagoji kavramı ile bir kültürü diğerlerinden ayıran kendine özgü pedagojisi kastedilmektedir. Öte yandan dinlerin de kendine özgü pedagojileri mevcuttur. Bu durumda kültürel din pedagojisinden bahsedilirken dinlerin algılanış ve yaşanış biçimleri üzerinde kültür etkisi de gözetilerek dinlerin kültürel yorumları dikkate alınmalı ve bu temeller üzerine bir kültürel din pedagojisi kurgulanmalıdır.

- Her dinin kendi teolojisiyle ortaya konan eğitim anlayışı içerisinde de mezhepsel ve bölgesel farklılıklar dikkate alınmalıdır. Aynı din içerisinde bile farklı pedagojiler olabilir. Bu farklılıkları belirlemek ve üzerinde çalışmak daha iyi bir din eğitimi imkânı sunabilir.

- Din pedagojisi sadece bir ülkenin eğitim sisteminde benimsediği değil, vatandaşların mensup oldukları dinlerin de pedagojisidir. Bu nedenle, bu dinlerin pedagojisi ile ilgili de çalışmalar yapılması gerekmektedir.

- Kültürel din pedagojisi alanında çalışırken farklı dinlerin pedagojilerinin de bilimesi alanın gelişmesine katkısı olacaktır.

- Din pedagojisinde her dinin ortak, birbirine benzeyen ve özgün olan yönleri vardır. Buna göre ortak bir din pedagojisi ile kültürel din pedagojisini ayrı düşünmek ve buna göre çalışmak uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

- Chaiklin, Seth. "The Zone of Proximal Development in Vygotsky's Analysis of Learning and Instruction". *Vygotsky's Educational Theory in Cultural Context*. Ed. Alex Kozulin, Boris Gindis, Vladimir Ageyev, Suzan Miller. 39-65. New York: Cambridge University Press, 2003.
- Chidester, David. "Unity in Diversity: Religion Education and Public Pedagogy in South Africa". *Numen* 55 (June 2008): 272-299.
- Dinama, Baamphatlha. "Pedagogical Knowledge of Religious Education Teachers in Botswana Junior Secondary Schools". *Social Sciences and Humanities* 4:3 (Mayıs 2013): 443-452.
- DÖGM (Din Öğretimi Genel Müdürlüğü). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018.
- Durden, Tonia. "Do Your Homework! Investigating the Role of Culturally Relevant Pedagogy in Comprehensive School Reform Models Serving Diverse Student Populations". *Urban Review* 40 (Temmuz 2008): 403-419.
- Gay, Geneva. *Culturally Responsive Teaching: Theory, Research, and Practice*. New York: Teachers College Press, 2000.
- Giroux, Henry. "Cultural Studies, Public Pedagogy and the Responsibility of Intellectuals". *Communication and Critical/Cultural Studies* 1/1 (Mart 2004): 59-79.
- Howard, Tyrone. "Culturally Relevant Pedagogy: Ingredients for Critical Teacher Reflection". *Theory Into Practice* 42/3 (Haziran 2003): 195-202.
- Jackson, Robert. "Intercultural Education and Recent European Pedagogies of Religious Education". *Intercultural Education* 15/1 (Ekim 2004): 3-14, DOI: 10.1080/1467598042000189952
- Jackson, Robert. "European Institutions and the Contribution of Studies of Religious Diversity to Education for Democratic Citizenship". *Religion in Education. A Contribution to Dialogue or a Factor of Conflict in Transforming Societies of European Countries*. Ed. Robert Jackson, Siebren Miedema, Wolfram Weisse ve Jean Paul Willaime. 27-59. Hamburg: REDCo, 2006.
- Jackson, Robert ve O'Grady, Kevin. "Religions and Education in England: Social Plurality, Civil Religion and Religious Education Pedagogy". *Religion in Education. A Contribution to Dialogue or a Factor of Conflict in Transforming Societies of European Countries*. Ed.

1292 | Muhiddin Okumuşlar-Sümevra Bilecik. Kültürel Din Pedagojisi

- Robert Jackson, Siebren Miedema, Wolfram Weisse ve Jean Paul Willaime. 221-241. Hamburg: REDCo, 2006.
- Johnson, Kirk ve Inoue, Yukiko. "Diversity and Multicultural Pedagogy an Analysis of Attitudes and Practices within an American Pasific Island University". *Journal of Research in International Education* 2/3 (Aralık 2003): 251-276.
- Kula, Onur Bilge. *Almanya'da Türk Kültürü Çok Kültürlülük ve Kültürlerarası Eğitim*. Trc. Aytekin Keskin. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Ladson- Billings, Gloria. "Toward a Theory of Culturally Relevant Pedagogy". *American Educational Research Journal* 32/3 (Güz 1995a): 465-491.
- Ladson-Billings, Gloria. "But That's Just Good Teaching! The Case for Culturally Relevant Pedagogy". *Theory Into Practice*, 34/3 (Yaz 1995b): 159-165.
- Langford, Peter. *Vygotsky's Developmental and Educational Psychology*. Canada: Psychology Press, 2005.
- Lunneblad, Johannes ve Johansson, Thomas. "Learning From Each Other? Multicultural Pedagogy, Parental Education and Governance". *Race Ethnicity and Education*, 15/5 (Ocak 2012): 705-723, DOI: 10.1080/13613324.2011.624508
- Nohl, Arnd Micheal. *Kültürlerarası Pedagoji*. Trc. Nazlı Somel. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.
- O'Grady, Kevin. "Researching Religious Education Pedagogy Through an Action Research Community of Practice". *British Journal of Religious Education* 32/2 (Ocak 2010): 119-131, DOI: 10.1080/01416200903537381.
- Portera, Agostino. "Intercultural Education in Europe: Epistemological and Semantic Aspects". *Intercultural Education* 19/6 (Aralık 2008): 481-491, DOI: 10.1080/14675980802568277.
- Ross-Gordon, James. "Toward a Critical Multicultural Pedagogy for Adult Education". *35th Annual Adult Education Research Conference(AERC) Proceedings*. Tennessee: University of Tennessee Pub., 1994.
- Schmeichel, Mardi. "Good Teaching? An Examination of Culturally Relevant Pedagogy as an Equity Practice". *Journal of Curriculum Studies* 44/2 (Kasım 2012): 211-231.
- Stairs Andre, Donnell, Kelly ve Dunn, Alissa Hadley. *Urban Teaching in America: Theory, Research, and Practice in K-12 Classrooms*. London: Sage Pub., 2012.
- Stern, Julian. *Teaching Religious Education*. London: Continuum International Publishing, 2006.
- Stolberg, Tonie ve Teece, Geoff. *Teaching Religion and Science*. London: Routledge, 2011.
- Tomalin, Emma. "Supporting Cultural and Religious Diversity in Higher Education: Pedagogy and Beyond". *Teaching in Higher Education* 12/5-6 (Ekim 2007): 621-634.
- Tosun, Cemal. *Din Eğitimi Bilimine Giriş*. Ankara: PegemA Yayıncılık, 2002.
- Şişman, Mehmet. *Eğitim Bilimine Giriş*. Ankara: PegemA Yayıncılık, 2016.
- Young, Evelyn. "Challenges to Conceptualizing and Actualizing Culturally Relevant Pedagogy: How Viable Is the Theory in Classroom Practice?". *Journal of Teacher Education* 61/3 (Mayıs 2010): 248-260.